

Språkflyktingar i den döva världen - när teckenspråk blir en orsak till migration

27 maj 2025

Filmen är på internationella tecken men man kan välja svenska som undertext

I vår globaliserade värld är det vanligt att människor flyttar på grund av arbete, utbildning, krig eller klimatförändringar. Men det finns en växande grupp människor vars migration drivs av något som många tar för givet - rätten till språk. Inom den döva gemenskapen växer nu berättelser fram om så kallade språkflyktingar: föräldrar som lämnar sina hemländer för att deras döva barn ska få tillgång till teckenspråk, dövundervisning och en språkligt tillgänglig miljö.

"Vi flydde inte krig - vi flydde språkligt förtryck"

I många länder finns det inga skolor där teckenspråk används som undervisningsspråk. Hörselteknik som cochleaimplantat (CI) och talträning erbjuds kanske, men utan stöd för visuell språkexponering. Vissa länder saknar ett välutvecklat system för döva, såsom tillgång till teckenspråk, teckenspråksundervisning och dövföreningar. Detta leder ofta till språklig deprivation - ett tillstånd där ett barn inte utvecklar ett fullvärdigt språk, vilket kan få allvarliga konsekvenser för kognitiv, social och emotionell utveckling (Humphries m.fl., 2012).

För vissa familjer blir situationen ohållbar. De börjar söka efter andra länder där deras barn har bättre chanser att etablera en språklig grund. Länder som Sverige, Kanada och USA erbjuder i varierande grad dövskolor, stöd för teckenspråk och en erkänd dövkultur. För dessa familjer blir migrationen en investering i barnets framtid - men också ett farväl till hemland, språk och sociala nätverk.

Sverige som fristad?

Sverige har börjat få ett rykte i Europa för sitt stöd till döva, även om tillgången till teckenspråksbaserad undervisning inte är jämt fördelad i landet. Det finns statliga dövskolor, utbildade teckenspråkstolkare och språkliga rättigheter inskrivna i lag - men utmaningar kvarstår, särskilt för nyanlända.

För språkflyktingar erbjuder Sveriges teckenspråksmiljö en ny chans – men också en ny kamp: att navigera i migrationssystemet, förstå sina rättigheter och bygga upp ett nytt samhälle.

"Vi flyttade för att ge vårt barn ett språk"

När Fatema Afroza och hennes man Reza lämnade Bangladesh 2017 var det inte på grund av krig eller ekonomisk kris – det var för att deras dotter, som är döv, inte hade någon framtid i ett samhälle där språk saknades.

"I Bangladesh fanns det inga skolor för döva barn eller tillgång till teckenspråk. Barn som vår dotter förväntades vara tysta, osynliga och hållas hemma," berättar Fatema.

Dottern Raiya föddes för tidigt i maj 2008 under dramatiska omständigheter. Hon låg länge i kuvös och fick allvarliga komplikationer efter en CI-operation som krävde flera uppföljande ingrepp. Efter månader av vård i Bangladesh och Indien blev det tydligt att landet inte kunde erbjuda den medicinska eller pedagogiska trygghet familjen behövde.

"Vi sökte efter en skola som kunde ta emot ett dövt barn. Men det fanns inget. Ingen undervisning, inget teckenspråk, ingen social inkludering. Vi kände att vi kvävdes – att hon höll på att förlora sitt liv och vi vår dröm för hennes liv."

Då blev beslutet klart: att lämna allt – jobb, hem, familj, trygghet – för att ge sitt barn något så grundläggande som språk.

"Vi ville att hon skulle kunna säga 'Jag är hungrig' eller 'Jag vill leka.' Vi ville att hon skulle ha vänner, gå i skolan och bli vem hon ville. Så vi flyttade till Sverige."

I Sverige mötte de ett helt annat system. Raiya placerades i en skola med personal som behärskade teckenspråk och familjen fick stöd i att lära sig svenskt teckenspråk.

"Vi hade börjat lära oss amerikanskt teckenspråk online hemma i Dhaka, men insåg snabbt att svenskt teckenspråk är ett annat språk. Vi var oroliga i början, men anpassningen gick bättre än väntat. Idag använder vi svenskt teckenspråk i familjen, och Raiya har ett språk som är hennes eget."

Fatema beskriver Sverige som ett land där möjligheter verkligen finns – även om vägen inte alltid är lätt.

Men de sörjer fortfarande att ha lämnat Bangladesh.

"Vi saknar vår familj varje dag. Men att stanna hade inneburit att stänga dörren till vår dotters framtid. Därför säger vi att vi är språkflyktingar. Vi flydde inte fattigdom – vi flydde tystnad."

"Vi känner oss som språkflyktingar"

När Steffen Röntved Egeberg och hans familj – en dansk teckenspråkig familj där både föräldrar och barn är döva – fick sitt första barn, började en kamp som till slut ledde till att de lämnade Danmark för Sverige.

"Redan innan vår första dotter föddes pratade vi om möjligheten att hon skulle vara döv, men trodde inte att det skulle hända. När vi senare fick veta det undersökte vi om vi kunde använda familjedaghem istället för förskola. Den kommunala förskolan var inget alternativ – vi kände oss inte välkomna eftersom vårt barn var dövt och inte hade implantat."

"Vi blev chockade när kommunens representant besökte oss och sa, med 'tungt hjärta', att genom att inte ge henne ett CI, dömde vi hennes framtid. Jag har själv CI och vet vad det innebär, men den kommentaren var respektlös. Vi mådde dåligt efter det mötet och började söka andra alternativ." Deras sökande ledde dem till Sverige.

De märkte också stora skillnader inom vården.

"I Danmark fokuserade läkarna enbart på CI och talutveckling, aldrig på teckenspråk. I Sverige möttes vi av en helt annan öppenhet – vi blev lyssnade på, fick se båda sidor och fick fatta våra egna beslut. Det var en enorm lättnad."

När deras andra dotter föddes i Sverige mötte de ett vårdssystem som respekterade deras val från början.

"Vi kände inget tryck att välja CI. Vi blev informerade, men valet var vårt. Vår dotter föddes in i ett system där vår identitet och vårt språk respekterades."

Efter några år i Malmö flyttade familjen till Örebro, där det fanns fler teckenspråkiga barn, ett starkare dövnätverk och ett komplett skolsystem från förskola till gymnasium.

"Vi ville hitta den bästa platsen i Sverige att slå rot på, och Örebro erbjöd det vi

behövde. Vi kunde inte säga nej.”

Men Steffen oroar sig fortfarande för utvecklingen i Danmark.

”Jag hoppas att Danmark vaknar. Vi kan inte kämpa ensamma – teckenspråk måste stödjas och respekteras, oavsett teknik. Vi flyttade inte frivilligt – vi tvingades. Därför ser vi oss som språkflyktingar.”

Sverige - en fristad med brister

Även i Sverige varierar stödet kraftigt beroende på var man bor. Det är inte bara familjer från andra länder som tvingas migrera. Även inom Sverige upplever döva föräldrar marginalisering av teckenspråk i mötet med vård och myndigheter. För Nike Nordin blev det tydligt tidigt – trots att hon själv är döv och modersmålstalare i teckenspråk behandlades hon som en gäst i sitt eget språk.

”Jag flyttade för min sons språk - vi hade inget val”

När Nike Nordin blev mamma ställdes hon direkt inför ett avgörande val. Hennes son föddes döv, precis som hon själv och flera andra i familjen. Hon kände till situationen i Vänersborg och regionen – och insåg att den inte skulle räcka.

Nike, som vuxit upp med teckenspråk, kände direkt att något saknades. Trots att hon gång på gång förklarade sin bakgrund låg fokus kvar på hörselimplantat.

”Jag fick åka till CI-kliniken åtta gånger och sa nej varje gång. Jag visste vad det innebar att vara döv och ville att min son skulle växa upp med en stark identitet och språklig grund. Det skrämde mig att ingen nämnde andra alternativ som teckenspråk, stödmaterial eller döva förebilder.”

Till slut stod det klart att Vänersborg inte kunde erbjuda den miljö hennes son behövde.

”Det fanns bara två döva pojkar i hans ålder, födda 2013. Jag började genast tänka på hans framtid. Var skulle han hitta gemenskap? Vad skulle han göra på fritiden? Fanns det en dövkultur eller identitet att relatera till? Svaret var nej – och då visste jag att jag måste agera.”

Nike sade upp sig, lämnade sitt trygga liv och flyttade till Örebro – en stad med ett starkt dövnätverk, teckenspråksmiljöer och utbildning från förskola till gymnasiet.

”Jag var ensamstående mamma och det var mitt beslut. Det tog tid eftersom jag

ville vara säker, men till slut flyttade vi när min son var 1,5 år. Det var tufft – ny stad, inget jobb, inga vänner. Men jag tänkte: 'Äsch, det löser sig. Det är för min son.'"

Att lämna Vänersborg var smärtsamt. Hon hade vänner, jobb, och en känsla av tillhörighet där. Men inget av det vägde tyngre än hennes sons framtid.

"Idag säger jag bara: WOW. Jag är så glad att jag tog det steget. Min son blomstrar i Örebro. Han är social, har en stark dövidentitet och omges av andra teckenspråkiga barn. Jag ser hans självkänsla och självförtroende växa varje dag."

Nike minns särskilt ett tillfälle nyligen.

"Den 1 april skämtade jag och sa att vi kanske måste flytta tillbaka till Vänersborg. Han blev förkrossad, skrek 'NEJ! Jag vill inte lämna Örebro, jag har allt här!' Det var en så stark och känslsam bekräftelse på att vi gjorde rätt."

Hon ser sig själv som del av en större rörelse – en familj, ett kollektiv som kämpar för språklig och kulturell jämlikhet.

"Ja, vi ser oss som språkflyktingar. Jag flyttade inte för att jag ville, utan för att jag måste. För min son. För hans rätt till sitt språk – och till ett liv där han kan växa på sina egna villkor."

Slutsats: När rätten till språk blir en kamp

Berättelserna från dessa familjer visar att språkbaserad migration inte handlar om val – utan om nödvändighet. När fungerande teckenspråksmiljöer saknas blir flytt det enda sättet att säkerställa ett barns rätt till språk. Det väcker viktiga frågor: Varför prioriteras inte döva barns språkutveckling lika högt som hörande barns? Varför ses teckenspråk fortfarande som ett alternativ istället för en självklarhet?

När barn föds döva föds de inte utan språk. Men samhället kan antingen ta det ifrån dem – eller ge det till dem. Och det valet borde aldrig tvingas fram genom migration.

Dessa berättelser visar att språklig flykt inte handlar om frihet – utan om överlevnad. Det handlar om barn som annars berövas sitt modersmål, sin identitet och sin framtid. Och om föräldrar som tvingas lämna allt för att deras barn ska få en chans till språk.

Det är en uppmaning till politiker, beslutsfattare och vårdssystem: Varför är teckenspråk så ofta frånvarande i beslutsfattande? Varför ses CI ofta som den enda lösningen? Och varför ges döva barns rätt till språk så lite utrymme i praktiken?

"Döva barn ska inte gömmas undan. De ska få höras – på sitt eget sätt," säger Fatema.

Det är dags att inse att rätten till språk inte är garanterad – inte ens i Sverige. Och att språklig migration inte bara handlar om val – utan om livsvillkor.

Ett politiskt ansvar

Alla intervjuade delar samma känsla: att migrationen inte var ett val, utan en nödvändighet. Något som hade kunnat undvikas – om samhället bara hade erkänt deras barns rätt till språk. Det är inte teknologin de motsätter sig – det är tvånget, osynliggörandet och bristen på alternativ.

"Politiker måste förstå att teckenspråk inte är ett tillägg. Det är ett språk, en identitet, ett liv," säger Nike Nordin.

Mona Riis, Teckenbro

Jorn Rijckaert, Visual Box

Benedikt Sequeira Gerardo, manua